

Alþingi
Erindi nr. Þ 132/2109
komudagur 15.5. 2006

BARNAVERNDARSTOFA

Alþingi, nefndasvið
Elín Valdis Þorsteinsdóttir,
nefndarritari
150 REYKJAVÍK

Reykjavík, 11. maí 2006

Tilvísun : 2006040024

Vísað er til bréfs dags. 12. apríl sl. þar sem óskað er umsagnar Barnaverndarstofu um frumvarp til breytinga á almennum hegningarlögum o.fl., 712. mál, kynferðisbrot. Beðist er velvirðingar á því að ekki hafi tekist að senda inn umsögn fyrir tilskilinn tíma.

Barnaverndarstofa hefur farið nokkuð yfir frumvarpið og fagnar mörgum þeim breytingum sem þar eru lagðar til. Athugasemdir og ábendingar Barnaverndarstofu hér á eftir snúast fyrst og fremst um ákvæði sem snerta kynferðisbrot gegn börnum.

1. Fyrningarfrestur, 1. gr. frumvarpsins um breytingu á 1. mgr. 82. gr. alm. hgl.

Barnaverndarstofa fagnar þessari breytingu enda hefur stofan lagt áherslu á að hækka þessi aldursmörk. Í 1. mgr. 82. gr. er einungis gert ráð fyrir að þetta taki til brota gegn 194.-202. gr. Barnaverndarstofa leggur til að ákvæðið nái einnig til brota á 2. og 3. mgr. 206. gr. og 3. mgr. 210. gr. enda eru það brot gegn börnum sem sömu rök eiga við um og endranær.

2. Nauðgun, 2.-4. gr. frumvarpsins um breytingu á 194.-196. gr. alm. hgl.

Barnaverndarstofa fagnar hinni vikkudu skilgreiningu á nauðgun sem þarna er að finna. Sérstaklega fagnar stofan umfjöllun í greinargerð með frumvarpinu um misnotkun á yfirburðastöðu fullorðinna gagnvart börnum og hvatningu til frekari beitingar á nauðgunarákvæðinu þegar framin eru brot gegn börnum.

3. Brot á stofnun og trúnaðarbrot utan fjölskyldu, 5. og 6. gr. frumvarpsins um breytingu á 197. og 198. gr. alm. hgl.

Barnaverndarstofa vill hvetja til þess að brot gegn 197. og 198. gr. sem framin eru gegn börnum verði tekin sérstaklega til skoðunar. Meðal annars verði skoðað betur hvaða stofnanir, heimili og starfsstaði rétt þyki að nefna sérstaklega þegar um börn er að ræða.

Ef borinn er saman refsiramma ákvæða eins og lagt er til að þau hljóði í frumvarpinu þá varðar það allt að 4 ára fangelsi skv. 197. gr. fyrir starfsmann eða umsjónarmann að hafa samræði eða önnur kynferðismök við barn sem er vistað á heimili/stofnun á vegum barnaverndarnefndar. Samskonar brot varðar hins vegar allt að sex ára fangelsi skv. 198. gr. ef það er framið gegn skjólstæðingi yngri en 18 ára sem brotamaður er í trúnaðarsambandi við. Telja verður að sú aðstaða sem getur skapast í fyrra tilvikinu skapi ekki síður hættu fyrir barn og jafnvel frekar ef eitthvað er. Þá er mikill munur á þessu refsiramma og þeim sem fram kemur í 1. mgr. 201. gr. um trúnaðarsamband inn á heimili.

Það má lesa úr greinargerð með frumvarpinu að á stofnunum á vegum barnaverndaryfirvalda vistist fólk að jafnaði nauðugt. Barnaverndarstofa telur að þetta geti

BARNAVERNDARSTOFA

gefið villandi mynd af þeim heimilum/stofnunum sem gætu fallið þarna undir. Það er mikilvægt að ljóst sé hvort þarna eigi einungis undir heimili og stofnanir sem rekin eru á ábyrgð barnaverndaryfirvalda, skv. 79. gr. og 84. gr. barnaverndarlaga nr. 80/2002, sbr. reglugerð nr. 652/2004 um úrræði á ábyrgð sveitarfélaga skv. ákvæðum barnaverndarlaga - eða hvort með ákvæðinu sé átt við alla þá starfsemi sem rekin er samkvæmt ákvæðum barnaverndarlaga en þá kæmu til viðbótar hugsanlega stuðningsfjölskyldur skv. 85. gr., sumardvalarheimili skv. 86. gr. og síðast en ekki síst leyfisskyld starfsemi á vegum annarra en barnaverndarnefnda skv. 90. og 91. gr. barnaverndarlaga, sbr. reglugerð nr. 366/2005 um vistun barna á vegum annarra en barnaverndarnefnda skv. ákvæðum barnaverndarlaga. Þá vill vill Barnaverndarstofa taka fram að til undantekninga heyrir að börn vistist utan heimilis gegn vilja sínum og/eða foreldra.

Barnaverndarstofa mælir með því að eftirfarandi verði skoðað:

- sérstaklega verði tekið á brotum starfsmanna og umsjónarmanna gegn börnum sem vistuð eru utan heimilis til sólarhringsdvalar í fangelsi, annarri stofnun á vegum lögreglu eða fangelsisyrfirvalda, heimilum og stofnunum sem rekin eru samkvæmt ákvæðum barnaverndarlaga eða laga um málefni fatlaðra og á sjúkrahúsum og öðrum heilbrigðisstofnunum. Þarna mætti hugsa sér hærri refsiramma fyrir þá sem eru í sérstöku trúnaðarsambandi við barnið. Refsiramma yrði svipaður og fyrir brot gegn börnum á eigin heimili, sbr. 1. mgr. 201. gr.

- sérstaklega verði tekið á brotum annarra þeirra sem vinna með börnum, þ.e. utan sólarhringsstofnana, t.d. starfsmanna barnaverndar- og félagsmálayfirvalda, heilbrigðisstarfsmanna, kennara, leikskólakennara, starfsmanna í æskulýðsstarfi o.þ.h.

- í ákvæði af þessu tagi verði einnig fjallað sérstaklega um kynferðislega áreitni. Þrátt fyrir tillögu í frumvarpinu um nýtt almennt ákvæði 199. gr. um kynferðislega áreitni þá er ekki lagt til að fella brott samsvarandi ákvæði í 200.-202. gr. um brot gegn börnum. Barnaverndarstofa telur mikilvægt að undirstrika að kynferðisleg áreitni gegn börnum af hendi þeirra sem falið er að vinna með börnin og þeim almennt ætlað að hlýða er alvarlegra brot en kynferðisleg áreitni gagnvart fullorðnum.

4. Kynferðisbrot gegn barni sínu og niðja, 8. gr. frumvarpsins um breytingu á 200. gr. alm. hgl.

Í greinargerð með frumvarpinu er tekið fram að ef þolandi sé yngri en 14 ára varði brot bæði við 200. gr. og 202. gr. og þá sé refsiramma sá sami og fyrir nauðgun. Barnaverndarstofa verður að telja að brot foreldris gegn barni sínu hafi algera sérstöðu óháð aldri barnsins. Með hliðsjón af skyldum, rétti og agavaldi sem felist í forsjá þá hljóti þessi brot að vera jafnalvarleg óháð aldri barnsins, a.m.k. að 18 ára aldri barnsins, og eiga að hafa sama refsiramma enda feli þau ávallt í sér grófa misnotkun á yfirburðastöðu foreldrisins gagnvart barninu. Erfitt sé að rökstyðja að kynferðisbrot gegn eigin barni sé vægara eða eigi að varða vægari refsingu ef barnið hefur náð 14 aldri.

5. Kynferðisbrot systkina, 200. gr. alm. hgl.

Barnaverndarstofa telur refsiramma þessara brota lágan með hliðsjón af öðrum brotum en hér getur verið um að ræða alvarleg brot uppkomins einstaklings gegn ungu barni í tilteknu trúnaðarsambandi. Eins og fram kemur í greinargerð með frumvarpinu þá virðast einnig

BARNAVERNDARSTOFA

fjölga málum sem upp koma þar sem gerendur eru sjálfir börn. Í sumum þessara mála beinast brot að systkinum þar sem aldursmunur er umtalsverður og er þar oft um alvarleg og gróf brot að ræða. Barnaverndarstofa gerir ráð fyrir að brot eigi að geta varðað bæði við 3. mgr. 200. gr. og 1. mgr. 202. gr. ef barn er undir 14 ára. Rétt eins og þegar um foreldri er að ræða þá telur Barnaverndarstofa óeðlilegt að refsiramma breytist með þeim hætti eftir aldri barnsins og hann eigi að vera sá sami a.m.k. að 18 ára aldri þolanda.

Barnaverndarstofa telur mikilvægt að hækka refsiramma kynferðisbrota milli systkina enda megi undirstrika mun á grófleika þeirra með ummælum í greinargerð, svo sem með tilliti til aðferða og aldurs og þroska bæði geranda og þolanda. Þá telur Barnaverndarstofa mikilvægt að ákvæðið nái einnig til uppeldissystkina, þ.e. kjör-, stjúp-, sambúðar- og fóstursystkina. Einnig sé mikilvægt að fjalla í þessu samhengi um kynferðislega áreitni enda um alvarlegri brot að ræða en skv. 199. gr. í þeirri mynd sem frumvarpið setur fram.

6. Kynferðisbrot gegn barni á heimilinu, 9. gr. frumvarpsins um breytingu á 201. gr. alm. hgl.

Í greinargerð með frumvarpinu er vísað til þess að með ákvæðinu sé ætlað að vernda heimilið og fjölskyldulíf fyrir háttsemi sem sé til þess fallin að raska fjölskylduböndum og særa trúnað og traust barna á sameiginlegu heimili. Með hliðsjón af þessu setur Barnaverndarstofa spurningarmerki við orðalagið "trúað fyrir til kennslu ..." enda hefur stofan orðið vör við að sumir telji að með þessu eigi ákvæðið við t.d. um kennara. Þá vill Barnaverndarstofa koma á framfæri sömu athugasemd við mun á refsiramma eftir aldri og við ákvæði 200. gr., um yfirburðastöðu þess sem hefur forsjárskyldur og samsvarandi rétt gagnvart barni (sjá 4. tl. hér að ofan).

7. Svokallaður kynferðislegur lágmarksaldur, 10. gr. frumvarpsins um breytingu á 202. gr. alm. hgl.

Í greinargerð með frumvarpinu er vísað til þess að rannsóknir á Íslandi sýni að börn byrji hér snemma að stunda kynlíf og fyrr en á hinum Norðurlöndunum. Nauðsynlegt sé að taka tillit til þessa veruleika þegar tekin sé afstaða til þess hvernig háttá eigi refsíákvæðum vegna kynferðisbrota gegn börnum, m.a. til að koma í veg fyrir að unnt sé að ákæra ungt fólk sem velji að lifa kynlífi.

Barnaverndarstofa hefur nýverið fengið bráðabirgðaniðurstöður mjög viðamikillar könnunar á kynferðisbrotum gegn börnum og kynhegðan ungs fólks sem unnin var fyrir stofuna af Rannsóknum og greiningu, rannsóknarstofnun við Háskólann í Reykjavík. All itarlegur spurningarlisti var lagður fyrir alla framhaldsskólanemendur landsins sem mættu í skólann tiltekinn dag árið 2004. Af þeim svöruðu alls 10.472 einstaklingar og var svarhlutfall um 80%. Um var að ræða einstaklinga á aldrinum 16-24 og voru kynjahlutföll nokkuð jöfn. Niðurstöður þessarar rannsóknar benda eindregið til þess að ungt fólk á Íslandi byrji seinna að lifa kynlífi en áður hefur verið talið. Þannig höfðu einungis 4% af strákum og stelpum á aldrinum 16-19 ára í framhaldsskólum haft kynmök undir 14 ára aldri, samtals um 14% undir 15 ára aldri og einungis samtals um 30% undir 16 ára aldri. Þá kom í ljós að stór hluti 16-19 ára einstaklinga telja rétt að hækka hinn kynferðislega lágmarksaldur eða vel yfir helmingur allra svarenda. Sérstaka athygli vekur að stærri hluti stúlkna virðist vilja hækka aldursmörkin

BARNAVERNDARSTOFA
og má túlka sem það ósk þeirra um frekari vernd. Mikilvægt er að taka ríkt tillit til þessa ekki síst í ljósi þess að mikill meirihluti fórnarlamba er kvenkyns. Þá vekur einnig athygli hversu hlutfall þeirra sem velja yngstu aldurmörkin fer stíglækkandi eftir hækkandi aldri svarenda. Má hugsanlega líta svo á að með auknum þroska vaxi skilningur á raunverulegri stöðu barns, raunverulegri upplifun af kynlífi og líðan eftir á. Meðfylgjandi umsögn þessari eru ljósrit af nokkrum niðurstöðum rannsóknarinnar til upplýsinga.

Meðal annars með hliðsjón af rannsókninni þá verður Barnaverndarstofa að hvetja eindregið til þess að aldursmörk 1. mgr. 202. gr. verði hækkuð. Telur stofan að ákvæði frumvarpsins um refsilækkun eða refsibrottfall, ef gerandi og þolandi eru á svipuðum aldri og þroskastigi, muni duga fyllilega til að koma í veg fyrir að ungum piltum eða stúlkum verði gerð ósanngjörn refsing fyrir að hafa kynmök við kærasta/kærustur sínar.

8. Kynferðisbrot gagnvart börnum yfir hinum svokallaða kynferðislega lágmarksaldri, 3. og 4. mgr. 202. gr. og vændi, 206. gr. alm. hgl.

Barnaverndarstofa telur nauðsynlegt að skoða frekar ákvæði 3. mgr. 202. þar sem fjallað er um blekkingar, gjafir og tælingu. Barnaverndarstofa telur að æskilegt hefði verið að fjalla frekar um þau tilvik sem ákvæðinu er ætlað að ná yfir og hugsanlega að breyta orðalagi og fjalla um að notfæra sér ungan aldur og þroskaleysi eða aðstöðumun til að hafa við barnið samræði eða önnur kynferðismök. Þá séu óskýr mörk á milli 3. og 4. mgr. 202. gr., þ.e. að tæla barn með gjöfum annars vegar og svo að greiða endurgjald hins vegar. Einnig séu refsismörk 4. mgr. 202. gr. óeðlilega lág með hliðsjón af 2. mgr. 206. gr. eins og lagt er til að því ákvæði verði breytt í frumvarpinu. Þarna virðist það varða þyngri refsingu að ginna, hvetja eða aðstoða barn til vændis (eitt skipti nóg) heldur en að kaupa samræði eða kynferðismök af barni.

9. Kynferðisleg áreitni gagnvart barni, 2. mgr. 200, 2. mgr. 201., 2. mgr. 202. gr. - særa blygðunarsemi með lostugu athæfi, 209. gr. - barnaklám, 210. gr.

Samkvæmt greinargerð með frumvarpinu virðist ekki hafa átt að skoða sérstaklega ákvæði 209. og 210. gr. Barnaverndarstofu er kunnugt um frumvarp sem liggur fyrir Alþingi um breytingu á ákvæði 210. gr., 619. mál um tölvubrot, sbr. umsögn stofunnar. Það frumvarp sem hér er til skoðunar vekur engu að síður upp spurningar um brot gegn börnum sem ekki fela í sér beina snertingu.

Í greinargerð sem fylgdi frumvarpinu er vitnað til athugasemda sem fylgdu frumvarpi til breytingalaga nr. 40/1992 þar sem við skilgreiningu á kynferðislegri áreitni var, auk snertingar, nefnd ljósmyndun af kynferðislegum toga. Þá kemur jafnframt fram að með þessu frumvarpi sé gert ráð fyrir að neðri mörk hugtaksins kynferðisleg áreitni verði rýmkuð. Þannig verði hugtakið ekki afmarkað við líkamlega snertingu heldur geti einnig fallið undir það orðbragð og táknræn hegðun sem er mjög meiðandi, ítrekuð eða til þess fallin að valda ótta.

Þetta vekur í fyrsta lagi upp spurningar um mörk ákvæða um kynferðislega áreitni gegn börnum annars vegar og gerð klámefnis hins vegar, en skv. 2. mgr. 210. gr. getur einungis varðað allt að 2 ára fangelsi að búa til klámefni sem sýnir börn á kynferðislegan og klámfenginn hátt en kynferðileg áreitni gegn börnum getur varðað allt að 6 ára fangelsi.

BARNAVERNDARSTOFA

Barnaverndarstofa telur mjög mikilvægt að slá því föstu hvernig eigi að skilgreina gerð myndefnis af börnum af kynferðislegum toga og telur eðlilegt að flokka slíkt sem kynferðislega áreitni gagnvart barni.

Í öðru lagi væri æskilegt að taka af skarið um athafnir sem fela í sér að fá barn til að gera eitthvað við eigin líkama sem þó felur ekki í sér neina sneringu af hálfu geranda. Þar sem ekkert er fjallað um skilgreiningu á lostugu athæfi sem særir blygðunarsemi þá er óljóst hver er mörk slíkrar háttsemi og kynferðislegrar áreitni þegar börn eiga í hlut.

Í þriðja lagi er mjög mikilvægt að löggjafinn taki afstöðu til þess hvort ákvæði 209. gr. taki til þess að láta börn horfa á kynferðislegar athafnir annarra, bæði sem eiga sér stað og einnig á hvers konar myndefni. Í þessu sambandi bendir Barnaverndarstofa á dóm Héraðsdóms Reykjavíkur frá 28. apríl 2006 (mál S-280/2006) þar sem dómari taldi að það eitt að barni væri sýnd klámmynd á myndbandsspólu félli ekki undir lostugt athæfi skv. 209. gr. alm. hgl. Barnaverndarstofa telur nauðsynlegt að skilgreina þessa háttsemi sem kynferðislega áreitni gegn barni, eða í það minnsta lostugt athæfi. Í fræðum hefur verið fjallað talsvert um aðdraganda kynferðisofbeldis gegn börnum, m.a. það sem kallað hefur verið "grooming", eða þá háttsemi sem gerandi hefur í frammi til að tryggja sér aðgang, vinna traust, liðka fyrir eða auðvelda sér að fremja brot gegn börnum. Að láta börn horfa á klámefni er þekkt aðferð í þessu skyni og að mati Barnaverndarstofu augljóslega gert í kynferðislegum tilgangi.

10. Meðferð.

Eins og fram kemur í greinargerð með frumvarpinu þá var ekki viðfangsefni þess að skoða ákvæði um meðferð fyrir kynferðisbrotamenn. Barnaverndarstofa vill taka undir með frumvarphöfundum um að full ástæða sé til að kanna hvort breyta eigi ákvæðum hegningarlaga að þessu leyti. Barnaverndarstofa telur þetta sérstaklega mikilvægt með tilliti til ungra afbrotamanna og vill hvetja Alþingi til að endurskoða löggjöf í þessu skyni.

Virðingarfyllt

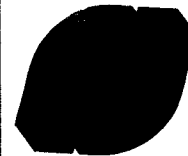
f.h. Barnaverndarstofu

Hrefna Friðriksdóttir

Grunniðurstöður rannsókna

Kynhegðun ungs fólks á Íslandi og kynferðisleg misnotkun á börnum

Samstarfsverkefni Barnaverndarstofu og Rannsókna & greiningar

RANNSÓKNIR & GREINING

Center for Social Research and Analysis

Ofanleiti 2, 5. hæð – 103 Reykjavík
sími 599 6431 – netfang rannsoknir@rannsoknir.is

Markmið rannsókna

1. Að rannsaka líkamlegt- og kynferðislegt ofbeldi gegn börnum á Íslandi.
 2. Að rannsaka kynlífshegðun íslenskra ungmenna.
- Næstu skref rannsókna:
- Að rannsaka félagslegan bakgrunn, líðan og hegðun barna og ungmenna sem hafa orðið fyrir kynferðislegu og/eða líkamlegu ofbeldi í æsku.

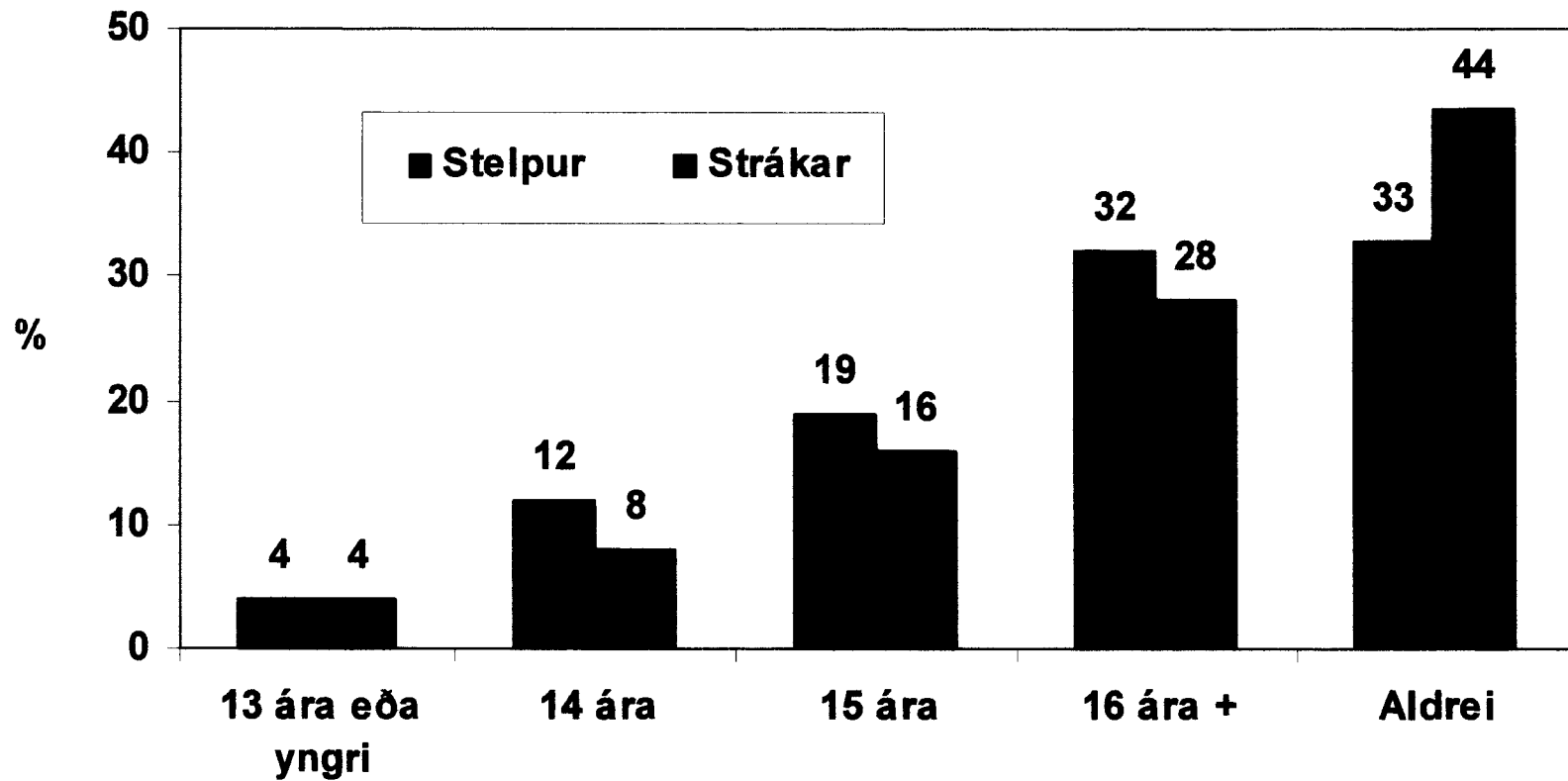

Framkvæmd rannsóknar

- Könnun meðal nemenda í öllum framhaldsskólum á Íslandi árið 2004.
 - Lögð fyrir alla nemendur í framhaldsskólum á Íslandi sem mættu í skólann daginn sem fyrirlögn fór fram.
 - Svarhlutfall var um 80% virkra nemenda í framhaldsskólum á Íslandi.
- Unnið verður með svör 10.472 einstaklingar á aldrinum 16-24 ára, þar af um 5129 (49,2%) karla og 5305 (50,8%) kvenna (38 tilgreindu ekki kyn sitt).

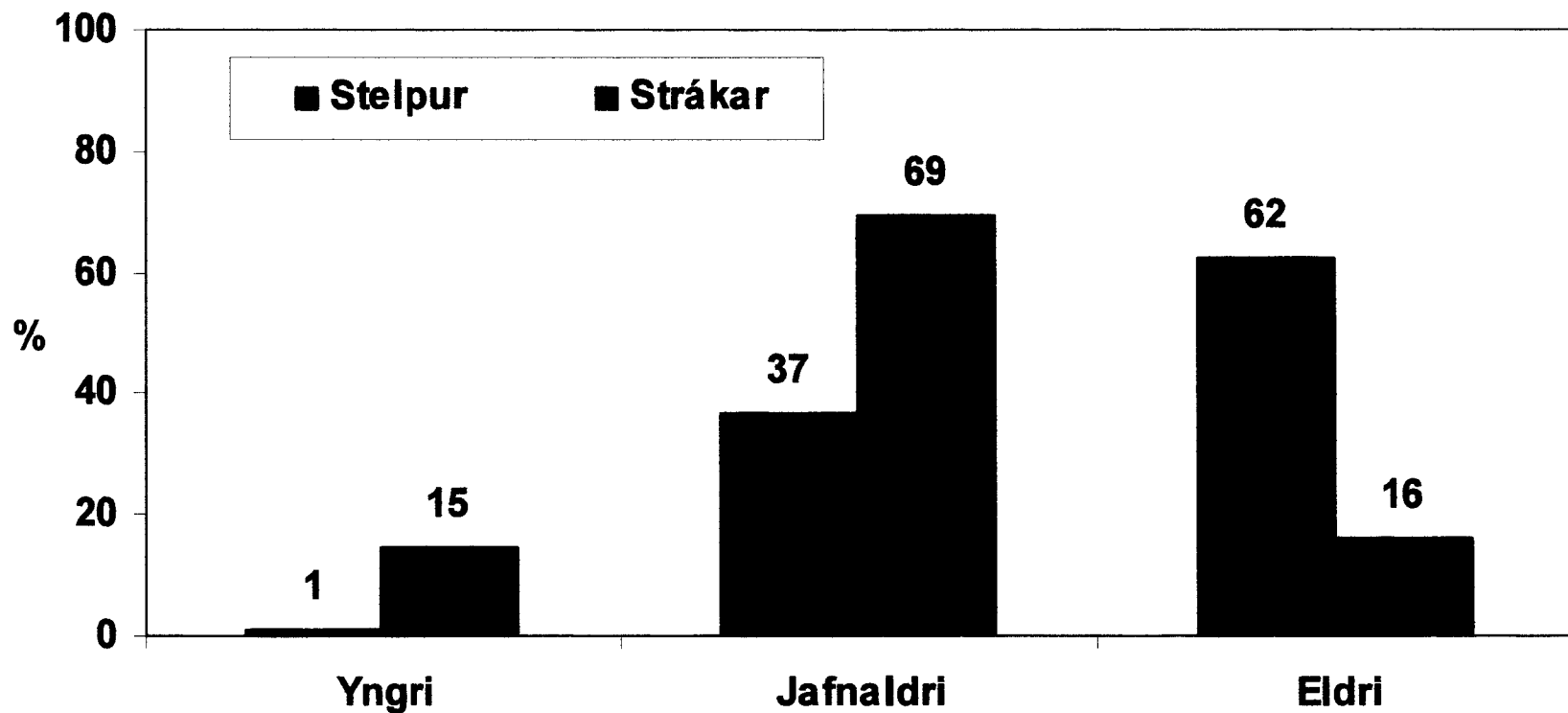

Hlutfall 16-19 ára stráka og stelpna í framhaldsskólum eftir því hve gömul þau voru er þau höfðu kynmök í fyrsta sinn

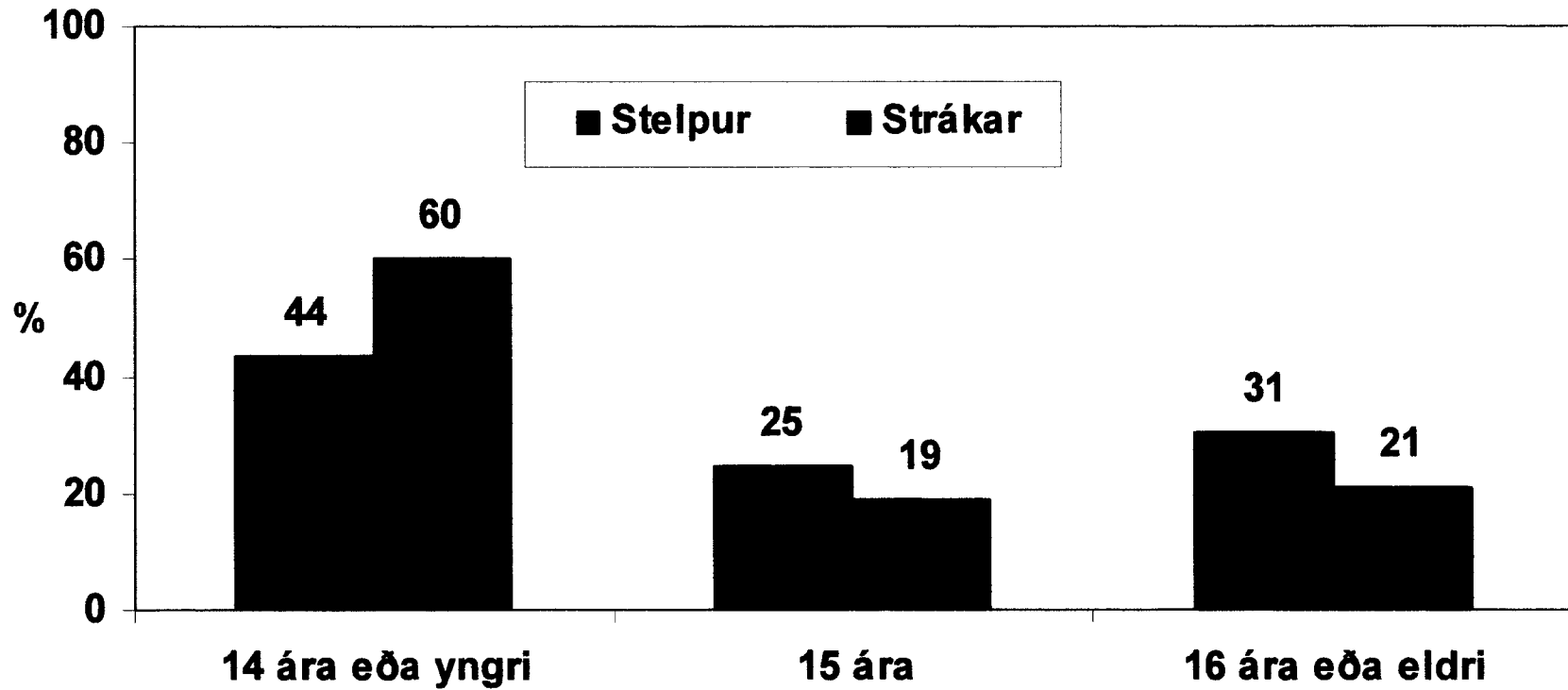

Hlutfall 16-19 ára stráka og stelpna í framhaldsskólum eftir því hvort sá sem þau höfðu kynmök við í fyrsta sinn var yngri en þau, jafnaldri eða eldri en þau.

Hlutfall 16-19 ára stelpna og stráka í framhaldsskólum eftir því hver þeim finnst kynferðislegur lögaldur eiga að vera á Íslandi.

Hlutfall 16, 17, 18 og 19 ára framhaldsskólanema eftir því hver þeim finnst kynferðislegur lögaldur eiga að vera á Íslandi.

